

Manjinska povijest

Zdravka Zlodi
(Hrvatski institut za povijest, Zagreb)

RUSINI/UKRAJINCI U HRVATSKOJ - ETAPE DOSELJAVANJA I PROBLEM IMENA *

UDK 94(497.5=161.2)
Pregledni rad
Primljeno: siječanj 2005.

Rad na temelju novinstva i dijela relevantne i dostupne literature obrađuje etape doseljavanja Rusina/Ukrajinaca u južnoslavenske krajeve, odnosno na područje Republike Hrvatske. Posebna pozornost posvećena je problemu nazivlja, budući da razlozi terminološke podvojenosti nisu dovoljno ili uopće poznati širim, ali ni znanstvenim krugovima. U tekstu je priložena tabela s popisom broja pripadnika ove manjine po općinama za razdoblje od 1880. do 1991. te selektivni popis literature, koja se odnosi na Rusine/Ukrajince.

Ključne riječi: manjine, migracije, Rusini, Ukrajinci, Malorusi

1.

Rusini/Ukrajinci u Republici Hrvatskoj su autohtona manjina koja u demografskoj strukturi, prema posljednjem popisu stanovništva iz 2001., sudjeluje sve zajedno s oko 0,2 posto. Iako postoje određena razmimoilaženja oko pitanja imena, jedinstvo njihovog etničkog identiteta nije upitno, a njihova kulturna posebnost jasno je određena. Kulturno-prosvjetne i društveno-političke aktivnosti pripadnika ove nacionalne manjine sastavni su dio općih dostignuća na tom polju u Republici Hrvatskoj. Organizirani su preko vlastitih institucija, udruga i zajednica, među kojima središnje mjesto zauzima »Savez Rusina i Ukrajinaca«, osnovan još 1968. godine.¹ S obzirom na dugu

* Ovo je dopunjena verzija izlaganja, održanog na II. kongresu hrvatskih povjesničara (Pula, 29. 09. - 3. 10. 2004.). U radu na ovome članku umnogome su mi pomogli dr. sc. Vladimir Geiger (Hrvatski institut za povijest), dr. sc. Mario Jareb (Hrvatski institut za povijest), Ana Tertična (Veleposlanstvo Republike Ukrajine u Hrvatskoj), Katarina Tlustenko (Knjižnica Rusina i Ukrajinaca u Zagrebu), Marija Takač (Vukovar), dr. sc. Evgen Paščenko (Filozofski fakultet u Zagrebu), mr. sc. Boris Graljuk, Dada Ercegović (Knjižnica Hrvatskog sabora) i dr. sc. Emil Heršak (Institut za migracije i narodnosti).

¹ Sjedište »Saveza Rusina i Ukrajinaca« u Republici Hrvatskoj je u Vukovaru, no tijekom rata ono je u razdoblju 1991.-1998. bilo u Zagrebu.

tradiciju djelovanja i suživota Rusina/Ukrajinaca s pripadnicima drugih nacionalnih zajednica na ovim prostorima, neshvatljiva je vrlo skromna zastupljenost radova posvećenih ovoj nacionalnoj manjini. Premda postoji čitav niz tema koje bi se u jednoj opširnijoj i dubljoj analizi mogle i trebale istaknuti kada je riječ o Rusinima/Ukrajincima u Republici Hrvatskoj, cilj ovoga rada je ukazati samo na neke od njih: proces doseljavanja te problem imena.

2.

Doseljavanje Rusina/Ukrajinaca na područje južnoslavenskih zemalja možemo pratiti 260 godina unatrag, odnosno oko 170 godina ako govorimo samo o prostoru današnje Hrvatske.² Migracije Rusina/Ukrajinaca bile su uglavnom organizirane od strane državnih vlasti (ugarskih, austrijskih), koje su poticale plansko naseljavanje uz jugoistočnu granicu Habsburške Monarhije, nakon što je taj dio zemlje bio oslođen od Osmanlija. Razlozi preseljavanja stanovništva bili su prije svega ekonomske i političke naravi, a tijekom njihova kretanja kronološki možemo podijeliti u četiri faze.³

Prvi val doselio je sredinom XVIII. stoljeća (1745.-1768.).⁴ Bili su to većinom stanovnici s područja tadašnje sjeverne Ugarske, koja je u to vrijeme obuhvaćala i dijelove današnje Ukrajine (Zakarpaće) te Slovačke (Prešovska regija). Oni su se naselili u Donju Ugarsku, odnosno Bačku, u sela Ruski Krstur (1745.) te Kucuru (1763.) i oko tih mjesta se stvorila okolina pučanstva koje je odlučilo zauvijek ostati na tom prostoru. Ovi doseljenici su sa sobom donijeli svoj jezik, običaje, vjeru i staro ime: Rusini, odnosno Rusnaci ili Rutheni što je tada bio i službeni naziv za njih.⁵

Nakon likvidacije Zaporoške Siči 1775.⁶ dolazi do drugog vala naseljavanja kada se povećati broj zaporoških obitelji uglavnom kao i njihovi prethodnici naseljava na prostor Bačke te druge dijelove Vojvodine. U idućim desetljećima broj doseljenika u Vojvodini je sve više rastao, tako da je već

² Rusini u Hrvatskoj prvo naseljavaju Petrovce (1831.), a onda i Mikluševce (1840.). Na prijelazu XIX./XX. doseljavaju se u Rajevo Selo, Piškorevce te Donje Andrijevece. Nakon Prvog i Drugog svjetskog rata sele u veće gradove: Vukovar, Vinkovci, Osijek, Zagreb, Rijeka itd.

³ Iz dokumenata je vidljivo da su doseljenici bili pomno birani. Uvjet je bio: "Rusini stranci, zaista unijati, slobodne selidbe", podatak preuzet iz: "Malorusi i 'Ukrajinci' ime negda i sada", *Novosti*, god. XII (Zagreb, 1918.), 4-5, 2.

⁴ M. S. Kameneckij, »Ukrajinci u južnoslavenskim državama«, *Rusini i Ukrajinci u Republici Hrvatskoj 1991.-1995.*, (Zagreb 1995.), 22-24.

⁵ Najstariji oblik ovog imena je Rusnak/Rusnaci, zatim Rusin/Rusini, dok je naziv Ruthen/Rutheni tek latinizirani oblik kojim su se prije svega služile austrijske vlasti iako ga narod nije nikada prihvatio. Vidi u: Nada Bajić, *Rusnaci (Rusini)*, (Vinkovci, 2003.), 7.

⁶ Kozaci su nakon Andruševskog mira 1667. bili podijeljeni između Rusije (zadnjeprovski dio) i Poljske (teritorij na desnoj obali Dnjepra). Na poljskom području kozačka vojska je likvidirana odlukom Sejma 1699. dok je u Rusiji njihova autonomija konačno dokinuta tek 1775., odlukom Katarine II. Proces dokidanja kozačke autonomije na području Rusije trajao

početkom XIX. stojeća gotovo četvrtina njih ostala bez zemlje.⁷ Radi toga je dio otišao u veća mjesta i gradove, a dio ih se iz Vojvodine preselio u Srijem i Slavoniju⁸.

Poslije aneksije BIH 1878. i ovdje je započeo proces planskog naseljavanja stanovnika iz drugih dijelova Monarhije. Sada su to većinom bili doseljenici iz Galicije (Haličina), sjeverne Bukovine, a tek manji dio bio je iz Zakarpaća. Najveći broj ih se u Bosni pojavio u razdoblju 1890.-1898., iako je proces njihova doseljavanja trajao skoro sve do početka Prvog svjetskog rata.⁹ Središnje mjesto njihova okupljanja bio je Prijedor s okolicom, odakle su se ubrzo premještal u druge dijelove Bosne, a nešto kasnije i u Slavoniju.¹⁰

Nakon izbijanja revolucije u Rusiji 1917. predstavnici ukrajinskog nacionalnog pokreta u Kijevu su proglasili Ukrajinsku narodnu republiku.¹¹ Nakon što je ona bila ukinuta austrijski Ukrajinci su u Lavovu 1919. osnovali novu samostalnu Zapadnoukrajinsku republiku (istočna Galicija i sjeverna Bukovina), no i ta je državna tvorevina likvidirana već 1921.¹² Posljedice ovih događanja potaknule su novi, četvrti migracijski val, koji je rezultirao doseljavanjem prvih političkih emigranata na područje tadašnje Jugoslavije. Ova poratna emigracija došla je najvećim dijelom iz ukrajinskih zemalja koje su došle pod upravu Poljske, odnosno onih ukrajinskih zemalja koje su ušle u sastav Sovjetske Federativne Republike.¹³ Ono što je vrlo važno istaknuti

---

je oko pedesetak godina, ali ni nakon ukidanja Zaporoske Siči kozaštvo nije potpuno nestalo. Preostali Kozaci su se raselili, a najveći broj ih se povukao na Don, Kubanj i Ural. Vidi u: Natalia Jakowenko, *Historia Ukrainy od czasow najdawniejszych do konca XVIII. wieku*, (Lublin 2000.), 352; Володимир Миљчев, »Джерела до історії запорозького козацтва у фонди »Славонська генералкоманда« Хорбатського державного архіву (м. Загреб)«, (http://www.cossackdom.com/doc/milchev_dzherelo.htm).

⁷ Prema odredbama ugovora sklopljenog između državnih vlasti i doseljenika, parcele zemlje dobivene na uživanje nisu se smjele dodatno dijeliti. Vidi u: Olena Malinowska, »Ukrajinska dijaspora v pıvdenoslovjanskih zemljah«, *Ukrajinci Horvatii – materijali i dokumenti*, (Zagreb, 2002.), knj.I, 10-16.

⁸ Šid, Berkasovo, Mikloševci i Petrovci, odnosno Vukovar, Vinkovci, Lipovljani, D. Andrijevi, Piškorevci, Rajevo Selo, Kaniža, Slavonski Brod, Šumeće, Osijek, Zagreb, Rijeka i dr., vidi u: *Rusini i Ukrajinci u republici Hrvatskoj 1991-1995*, Zagreb 1995., 24-32.

⁹ Olena Malinowska, »Ukrajinska dijaspora«, 17-19; Antin Ivachnjuk, »Ukrajinci u Hrvatskoj«, *Hrvatski narod*, god.III. (Zagreb, 1941.), 198, 12.

¹⁰ Ostala mjesta u Bosni koja su naselili ukrajinski doseljenici su Derventa, Prnjavor, Lepenica, Lišija, Stara Dubrava, Kamenica, Banjaluka, Kozarac, Sarajevo i dr. Vidi u: *Ruski Novini*, 10/1933., 15 (386), 2-3.

¹¹ Jaroslav Hrycak, *Historia Ukrainy 1772.-1999.*, (Lublin 2000.), 128; Orest Subtelny, *Ukraine*, (Toronto, 1994.), 364-367; P. R. Magocsi, *A history of Ukraine*, (Toronto, 1996.), 480-494; »Ukrajina i Ukrajinci«, *Hrvatsko jedinstvo*, god. II, (Zagreb, 1938.), 55, 1-3.

¹² J. Hrycak, »Historia Ukrainy 1772.-1999.«, (Lublin, 2000.), 140-168; O. Subtelny, »Ukraine«, (Toronto, 1994.), 374 – 379; P. R. Magocsi, »A history of Ukraine«, 512-520.

¹³ Ukrajinske zemlje su između dva svjetska rata bile podijeljene između četiri države: Rusije (prostor istočno od Ternopola, odnosno K. Podolskog), Poljske (istočna Galicija), Čehoslovačke (Transkarpattia) i Rumunjske (Bukovina).

kod doseljenika trećeg i četvrtog migracijskog vala jest to da se ovi doseljenici više ne nazivaju Rusinima, već Ukrajinima. Ova promjena imena bila je, zapravo, povezana s ukrajinskim narodnim preporodom, koji je započeo još potkraj XVIII. stoljeća, a koji se posebno razvio tridesetih i četrdesetih godina XIX. st. i to na području ruskog dijela ukrajinskih zemalja (Harkov, Kijev), a onda još snažnije i na području današnje jugozapadne Ukrajine, koja je tada bila u sastavu Austro-Ugarske (Ternopol, Lavov). Nosio i predstavnici ukrajinskog narodnog preporoda su u svom programu, između ostalog, isticali i promicali naziv Ukrajina/Ukrajinci/ukrajinski kao općenarodni.¹⁴ Iz ovog se dobrim dijelom može vidjeti zbog čega se i danas jedan dio ukrajinskih doseljenika, prije svega potomci prve dvije doseljeničke skupine, nazivaju Rusinima, dok potomci treće i četvrte doseljeničke skupine koriste suvremeni etnički naziv, Ukrajinici. No, ova podvojenost imena osim povijesne pozadine ima i svoju političku pozadinu i to zbog brojnih pokušaja da interpretacija ovog problema, odnosno rusinstva, bude u velikoj mjeri ideološki određena, što izaziva brojne zabune te navodi na pogrešne zaključke čak i kada je riječ o stručnim raspravama.¹⁵

3.

Poznato je da je prostor današnje Ukrajine tijekom svog povijesnog razvoja doživljavao brojne promjene. Burna događanja reflektirala su se na civilizacijskoj, etničkoj i državnoj razini, o čemu između ostalog svjedoči i dvoj-

¹⁴ Prvi spomen ukrajinskog imena zabilježen je već u XII. stoljeću (1187.) u Ipitijevskom ljetopisu (Іпатіївський літопис). Taj se naziv kasnije pojavljuje i na geografskim kartama XVI. i XVII. stoljeća (Ucraina) s naznakom da se sjeveroistočno od Ukraine nalazi Moscovia. Nakon Perejaslavске уније (1654.) počinje se javljati naziv Malorusija pa se tako ova dva naziva jedno vrijeme koriste paralelno, no ukrajinsko ime je ipak na neko vrijeme iščezlo zbog pritiska ruske carske vlasti. Ime Ukrajina ponovo oživljava u XIX. stoljeću, posebno 30-ih i 40-ih godina XIX. stoljeća budući da se pod njim počinje afirmirati individualnost naroda, koji se je zapravo sve do tada služio starim imenom Rusini/Rusiči. Premda je proces ukrajinizacije zahvatio najveći dio ukrajinskog etno-lingvističkog prostora, rusinsko se ime u nekim dijelovima zadržalo sve do danas (Zakarpače te neznatno na području nekadašnje istočne Galicije i Bukovine). Jedan od razloga je i taj, što se u ovim dijelovima ukrajinskih zemalja ruski pritisak daleko manje osjećao nego u istočnoukrajinskim zemljama. Vidi u: ?. Чатинський «Як постала наша національна назва: Україна?», *Dumka*, god. III. (Zagreb, 1940.), 181-183; Zvonimir Dugački, «Ukrajina», *Hrvatska smotra*, god. VII. (Zagreb, 1939.), 4, 192-199; «Malorusi i «Ukrajinci» - ime negda i sada», *Novosti*, god. XII. (Zagreb, 1918.), 4-5, 2; Vladimir Dresler, «Politički i kulturni pregled Ukrajinaca – prerani gubitak političke samostalnosti, narodno cjepanje i kulturni počeci», *Obzor*, god. LXIX. (Zagreb, 1928.), 344, 2

¹⁵ Problem političkog rusinstva datira još iz XIX. st. i izravno je povezan s procesom razvitka nacionalnog identiteta istočnoslavenskih stanovnika tadašnje Galicije, koji su se nazivali Rusinima, odnosno koji su u austrijskim statistikama bili zavedeni kao Ruthenen (Russinnen) ili Klein-Russen.

Ukrajinci, naime, drže da su Rusini dio ukrajinskog naroda, ali da je problem terminologije važno razjasniti zbog činjenice pokušaja da se pojmu Rusin/Ruthen daju nacionalno-političko značenje. Ova se primjedba prije svega odnosi na austro-ugarske vlasti. Vidi u: Evgen Paščenko, «O Rusinima kao ukrajinskom subetnosu», *Migracijske teme*, god. XIII. (Zagreb, 1997.), 4, 298; Алексей Милер, «Внешний фактор в формировании национальной идентичности галицийских русинов», *Migracijske teme*, god. XIII. (Zagreb, 1997.), 1-2, 7-14.

nost imena pa čak i podvojenost identiteta na neki način, koja je prisutna sve do danas, barem kada je riječ o Rusinima/Ukrajincima koji žive na prostoru izvan granica suvremene Ukrajine.

Iako ukrajinsko ime za razliku od rusinskog danas više nije sporno kao nacionalna oznaka, terminološka zbrka na koju nailazimo u gotovo svim radovima govori nam da nije uvijek bilo tako. Različiti i često suprotni interesi kojima su Ukrajinci u prošlosti bili izloženi, imali su za posljedicu stalnu promjenu imena pa se tako dogodilo da je ukrajinski narod pod svojim današnjim imenom još između dva svjetska rata bio "natio incognita". No, pitanje imena daleko je složenije i zapravo otkriva poteškoće i nejasnoće na koje nailazimo u pokušaju da precizno identificiramo i definiramo ukrajinski identitet kroz povijest, pogotovo onda kada se on i gdje se on javlja pod nekim drugim nazivom. Unatoč činjenici da su enciklopedijski opisi ovih pojmova vrlo često neprecizni, a ponekad i kontradiktorni kao i dobar dio literature gdje pojedini tekstovi čak upućuju i na nekoliko različitih zaključaka istovremeno, većina radova i materijala, ipak, ukazuje na to da se taj identitet do XIX. stoljeća, a negdje i kasnije, nesumnjivo, može i treba pratiti tragom druga dva naziva (Rusini i Malorusi), neovisno o tome da li su oni nastali u narodu (Rusini) ili su nametnuti izvana (Malorusi).¹⁶

Diskusija o ovom problemu aktualizirana je na poseban način dvadesetih i tridesetih godina prošlog stoljeća, kada se o ukrajinskom pitanju najviše raspravljalo budući da se ono smatralo jednim od ključnih za rješavanje odnosa u srednjo - istočnoj Europi.

Brojni radovi nastali u tom razdoblju nude nam različite interpretacije povijesne zbilje u nastojanju pojedinih autora da brane utemeljenost ili neutemeljenost tvrdnji o tome postoji li uopće ukrajinski narod ili ne. No, ta su nastojanja bila uglavnom politički motivirana, stoga se je pitanje o rusinskom, maloruskom odnosno ukrajinskom identitetu i imenu do sada najčešće svodilo tek na već poznatu raspravu o tome, predstavlja li negdašnja Kijevska Rus' (*Ки вська Русь*) prostornu i kulturno-političku jezgru ukrajinske ili pak ruske nacije.

Zbog nemogućnosti da ovdje ulazim u dublju analizu povijesnog pregleda starije ukrajinske povijesti, kojom bi se zasigurno jasnije objasnile različite interpretacije koje se o ovom problemu nude u tim radovima, iznijet ću samo stavove dviju danas oprečnih struja: ukrajinske i rusinske.

¹⁶ Malorusko ime je Ukrajincima nametnuto izvana (ruske carske vlasti), ali ono u narodu nikada nije bilo prihvaćeno. Nazivi Mala i Velika Rusija potječu još od bizantske crkvene terminologije budući da je Bizant Kijevsku metropoliju nazvao Malom (glavnom, odnosno matičnom) kako bi je razlikovao od Moskovske ili Velike, odnosno nove. Već potkraj XIV. stoljeća nazivi Malorusija i Velikorusija postaju politički termini pa se tako galički knez Jurij II. Bileslav naziva »knezom Male Rusije«. Malorusko ime se, čak, na prijelomu XVII./XVIII. stoljeća počelo poistovjećivati s teritorijem kozačke države.

4.

Ukrajinska struja analizom povijesti etnonima Rus, Rusič, Ruski, (*Русь, Русич, Руськи*) nastoji dokazati da je zapravo ime Rusin tek staroukrajinski naziv koji je spletom povijesnih okolnosti otuđen od svog, ukrajinskog etnosa, kada je još u XVII. stoljeću u neznatno izmijenjenoj verziji preuzet kao službeni naziv za tadašnju Moskovsku kneževinu¹⁷. U tom smislu ova struja, koja ukazuje na svoju izravnu povezanost s negdašnjom državom Kijevskom Rusi (*Ки бська Русь*), Rusine i rusinstvo tretira kao subetnost ukrajinskog naroda.

Drugim riječima, Rusini su isto što i Ukrajinci, a razlog zbog kojeg se taj dio ukrajinskog naroda do danas nije sasvim integrirao u ukrajinsku naciju, a onda ni prihvatio suvremeni etnički naziv Ukrajinci, leži u povijesnim, odnosno političkim prilikama te geografskom položaju Zakarpaća. Većina autora koji zastupaju ovu struju osim pokušaja da dokažu kako se ime Rusin može odnositi samo na etničke Ukrajince te u pokušaju da objasne kako je i u kojem vremenskom razmaku u procesu ukrajinizacije došlo do potpune zamjene imena, u jednakoj mjeri nastoje ukazati i na problem "političkog rusinstva", koje se, kao kažu, razvija još od XIX. stoljeća.

5.

Rusinska struja koju bismo mogli podijeliti na radikalnu i umjerenu¹⁸, svoje porijeklo isto tako nastoji dokazati tragom etnonima, ali pri tom ističe kako je njihov autohtoni naziv Rusnak/Rusnaci iako su poznatiji pod imenima: Rusin, Karpato-Rusin te Ruthen (lat. verzija). Svoju postojbinu smještaju u Zakarpatsku i Karpatsku regiju odakle su još u XIV. stoljeću počele seobe u Potkarpaće (Hornjica), a odavde na prostor današnje Mađarske i Slovačke u XVII. stoljeću. Ne smatraju se subetnosom ukrajinskog naroda već za sebe kažu da su poseban slavenski narod, koji se dijeli na tri podskupine: a) Huculi (istočni Karpati), b) Bojki (južni Karpati), c) Lemki (u Poljskoj). Povijest etnonima Rusnak odnosno Rusin jednako kao i predstavnici ukrajinske struje izvode iz riječi Rus (*Русь*), ali drže da je izjednačavanje naziva Rusin s nazivom Ukrajinac tek jedan od pokušaja asimilacije Rusina, čemu su u povijesti na različite načine podjednako pribjegavali i Poljaci, Mađari te Slovaci.

¹⁷ Za vladavine Petra Velikog došlo je do preuzimanja imena s tim da je moskovska varijanta bila malo drugačija: Rossija/Rossjanie/Rossijski. Vidimo, dakle, da je staroukrajinski pridjev »ruski« u ovom slučaju drugačiji iako se u hrvatskom jeziku i danas pridjev »rossijski« prevodi sa ruski, što je ustvari nepravilno.

¹⁸ Kada govorimo o podvojenosti imena, na neki način govorimo i o podvojenosti identiteta koji se manifestira upravo kod pripadnika rusinske struje. Naime, dio Rusina koji se smatraju posebnim etnosom predstavljaju radikalnu struju zbog nepriznavanja ukrajinstva u svakom pogledu. No, dio njih iako sebe nazivaju Rusinima ne odriče se pripadnosti ukrajinskom narodu. Oni za sebe kažu da su Rusini, ali i Ukrajinci.

6.

Problem precepcije rusinsko/ukrajinskog pitanja i dvojnosti imena u Hrvatskoj, očituje se ponajprije kroz odredbe zakona o ljudskim pravima i pravima etničkih zajednica i nacionalnih manjina, kojima je njihov status i službeno određen. Iz njih se u ovom slučaju ne može jasno zaključiti da li se Rusini u Republici Hrvatskoj tretiraju kao zasebna nacionalna manjina ili kao sastavni dio ukrajinske nacionalne manjine. Naime, formulacije tipa »Rusini i Ukrajinci« ili »...Rusini, Ukrajinci...«, koje se kao takve navode u službenim dokumentima, u tom smislu prilično zbunjuju jer navode na zaključak da se radi o dvije različite etničke zajednice što s povijesnog gledišta nije utemeljeno.¹⁹ Stoga, kriteriji za ovakvo, očito, svrstavanje Rusina iz subetnosa u zaseban etnos, nisu do kraja jasni. Može se pretpostaviti da je ovakva praksa djelomično rezultat nasljeđa i politike kakvu su prema Rusinima odnosno Ukrajincima vodile vlasti bivše Jugoslavije,²⁰ a dijelom da je to rezultat još uvijek prisutnog razmimoilaženja službenog Kijeva s težnjama dijela ukrajinskog naroda u zakarpatskoj Ukrajini te jednog dijela ukrajinskog iseljeničtva izvan granica Ukrajine, koji inzistiraju na rusinskoj etničkoj posebnosti i autonomiji odnosno da ne budu tretirani kao dio ukrajinske nacionalne manjine.²¹

7.

Budući da etničke zajednice i nacionalne manjine u Hrvatskoj nisu dosad bile sustavno i dovoljno stručno istraživane, bavljenje ovakvim i sličnim temama uvijek predstavlja poseban izazov te iziskuje veliku preciznost i odgovornost u radu. Kada je riječ o rusinsko/ukrajinskom pitanju, situacija je dodatno otežana zbog činjenice da ovaj problem nije skoro uopće obrađivan, a onda ni primjereno vrednovan u historiografskom kontekstu, barem ne kada

¹⁹ Ustav Republike Hrvatske iz 1990. i 1991. u uvodnom tekstu (Izvorišne osnove), gdje se nabrajaju neke nacionalne manjine, ne navodi Rusine odnosno Ukrajince iako su oni autohtona manjina. Tek temeljem čl. 1 Ustavnog zakona o izmjenama i dopunama Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine br. 135 od 15. 12.1997.) u stavku 3. se kaže: »...Republika Hrvatska ustanovljuje se kao nacionalna država hrvatskog naroda i država pripadnika *autohtonih manjina*: Srba, Čeha, Slovaka, Talijana, Mađžara, Židova, Nijemaca, Austrijanaca, Ukrajinaca, Rusina i drugih.....«.

²⁰ Prema popisima stanovništva, koje se od 1948.g. popisuje prema narodnosti, možemo vidjeti da se u razdoblju 1948.-1971. Rusini i Ukrajinci popisuju zajedno, odnosno da se popisuju samo Rusini. Tek od 1971.g. počinje njihovo odvojeno popisivanje. Ovakva politika dobrim djelom je bila uvjetovana dobrim odnosima s Moskvom koja je »ukrajiništinu« tretirala s animozitetom, a s druge strane razlog tome bila je i činjenica da je stariji naseljenički val, koji je koristio rusinsko ime, bio daleko više i bolje integriran u društvene strukture tadašnje države, nego što su to bili predstavnici mlađeg iseljeničkog vala, stoga su vlasti u Rusinima vidjele zajedničkog i legitimnog predstavnika za obje grupacije.

²¹ Problem Rusina koji se ne osjećaju Ukrajincima je zapravo taj što oni zasada nemaju mogućnost samostalnog diplomatskog predstavljanja, zbog čega je njihov položaj izvan granica Republike Ukrajine određen ugovorima i sporazumima Ukrajine sa zemljama u kojima oni žive kao manjina.

je riječ o hrvatskoj historiografiji. Upravo zato ovaj rad nema pretenzije dati nekakav konačan odgovor o ovom problemu već samo »otvoriti temu« i ukazati na neke prethodne spoznaje te potaknuti na dublju i precizniju analizu povijesnih i drugih izvora, relevantnih za spoznaju o ovoj manjini.

Nesumnjivo da se je obradi ove teme moglo pristupiti i na drugačiji način, ali cilj ovoga rada bio je, tek, dati osnovni presjek problema pa stoga ovaj pregledni članak treba smatrati prvim u nizu radova posvećenih Rusinima/Ukrajincima u Hrvatskoj. Kako je vidljivo i iz samog teksta, u svome razmtranju nastojala sam objediniti »sporne« pojmove, no razlozi za to bili su isključivo profesionalne naravi i namjera nije bila povrijediti ničije osjećaje. Sve nejasnoće ili nedorečenosti, koje bi se eventualno ustanovile u ovom članku, bit će uvažene te ispravljene ili dopunjene u budućim radovima.

Prilog 1: Popis Rusina/Ukrajinjaca po općinama 1880 -1991²²

OPĆINE	1880.	1890.	1900.	1910.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
Beli Manastir		1	2		5			17	16	27
Benkovac								1	2	1
Biograd na moru									2	1
Bjelovar				5	21			8	4	9
Brač										1
Buje								2	6	17
Buzet					2			1	1	
Cres-Lošinj								5	3	3
Crikvenica										4
Čakovec					1			7	13	16
Čazma				12				5	1	2
Daruvar				61	8			5	5	6
Delnice				2	2			5	5	3
Donja Stubica				2				3		1
Donji Lapac								1		1
Donji Miholjac			4	8	1			4	1	2
Drniš					1				1	
Dubrovnik					5			15	8	24
Duga Resa					1				2	
Dugo Selo				1	8			7	4	11

²² Podaci preuzeti iz: »Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880 – 1991 po naseljima«, Zagreb, 1998. Rusini/Ukrajinci su ovdje iskazani zajedno čak i za razdoblje od 1971. iako su upravo od te godine popisivani odvojeno. Osim toga analizom nisu obuhvaćeni popisi iz 1921. i 1931. godine.

OPĆINE	1880.	1890.	1900.	1910.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
Omiš								1		3
Opatija					3			7	9	6
Orahovica					6			1	3	3
Osijek			1	21	108			163	156	173
Otočac					1			3	1	2
Ozalj					1					5
Pakrac			14	34	8			18	17	20
Pazin								1	1	
Petrinja				2	2			3	1	4
Ploče									1	3
Podravska Slatina				2	8			9	13	15
Poreč								2	1	6
Požega			1	58	8			19	19	20
Pula					4			27	39	44
Rab										1
Rijeka			4	13	10			86	76	105
Rovinj								6	5	3
Senj					2				1	
Sinj								5	1	3
Sisak				2	4			18	32	36
Slavonski Brod			121	2030	1594			834	746	511
Slunj								1		
Solin									6	8
Split					5			34	41	47
Sv. Ivan Zelina					1			1	2	1
Šibenik					2			14	10	13
Titova Korenica				1				1	2	1
Trogir					1				1	5
Valpovo			1		2			9	3	3
Varaždin			3		7			4	8	13
Vinkovci			115	114	330			353	319	242
Virovitica					7				2	5
Vis								2		2
Vojnić					1			1		1

OPĆINE	1880.	1890.	1900.	1910.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
Vrbovec				1					3	1
Vrbovsko					1				1	1
Vrginmost					1					1
Vukovar			1507	1554	2553			3495	3027	3077
Zabok								1		1
Zadar					2			1971	20	43
Zagreb			16	47	192			301	382	450
Zlatar Bistrica					1				1	
Županja			123	223	264			231	198	150
Ukupno	0	1	2076	5592	6393	0	0	8573	5856	5747

Prilog 2 : Selektivna bibliografija²³

1. A. S., Rusi se bude, *Balkan*, II/1913., br. 9, 1
2. A. P., Prelaz novosadskih Rusina na pravoslavlje, *Glasnik*, XV/1934., br. 23/24, 361-362
3. Abram J., Ukrajinsko vprašanje, *Dom in svet*, XVIII/1905., št. 7, 414-423; št. 8, 472-480; št. 9, 531-535
4. Afanasiev Č. A., *Poezdka v južnuju Rossiju*, St. Petersburg, 1863.
5. Ahčin A., Najmlađa slavenska književnost – književnost karpatskih Ukrajinaca, *Obzor*, zagreb 78/1938, br. 287, str. 1
6. *Akty odnosjaščesja k istorii arheografičeskoju kommissieju*, St. Petersburg, 1861-1892.
7. Antonijević E., Ukrajinsko pitanje s ruskog gledišta, *Nova Europa*, III/1921., br. 5, 145-150
8. *Arhiv jugozapadnoj Rossii*, Kijev 1859-1867.
9. Armaševskij P.J., *Publičnyja lekcii po geologii i istorii Kieva*, Kijev 1896.
10. Bačinskij J., *Ukraina irredenta*, Lavov, 1895.
11. Bačinskij J., *Boljševička revolucija i Ukrajinci*, Berlin 1929.

²³ Bibliografija je sastavljena na temelju literature koja se nalazi u katalozima Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

12. Badanjski O., *Kratkoe opisanie istoričeskoe o Maloj Rossii do 1765.*, Moskva 1848.
13. Basilovits J., *Brevis notitia foundationis Theodori koriathovits olim ducis de Munkacs pro religiosis Ruthenis, Cassoviae, 1799.*
14. Batowsky H., Ukrajinci u Poljskoj, *Slobodna tribina*, 8/1928., br. 796, 6
15. Beauplan G., *Opisanie Ukrainy*, St. Petersburg, 1832.
16. Beneš E., *Reč o Podkarpatorusskoj probleme*, Užgorod, 1938.
17. Beskid N. A., *Karpatorusskaja drevnost*, Užgorod, 1928.
18. *Biblioteka Ruska istorična (red. Oleksander Borvenjski)*, Ternopol 1886.
19. Bidermann-Hermann I., *Die ungarischen Ruthenen*, Insbruck, 1862.
20. Bjelobrdo N., Ruska Ukrajina, *Balkan*, IV(1921)., br. 5, 67-73
21. Bobik M. J., Pervaja štamparija na Podkarpatskoj Rusi, *Ruski narodni kalendar Zarja*, 4/1938, 53-54
22. Bočkovskij O., *T. G. Masarik – nacionaljna problema ta ukrainske pitanja (sprobs harakteristiki ta interpretacii)*, Podebradi 1930.
23. Bodanjski O., *Kratkoe opisanie istoričeskoe o Maloj Rossii do 1765.*, Moskva 1848.
24. Bodanjskij O., Istorija o kozakah zaporižskih kak onie iz drevnih ljet začalisja i otkuda svoe proizhođenje imjejet i v kakom sastojali njine nahodjatsja, Moskva 1847.
25. Bodjanskij O., *Ljetopisec o pervom začatiji i sozdании svjetije obiteli monastirja Gustinskogo*, Moskva, 1845.
26. Borci »Sič-a« na prolazu kroz Zagreb, *Luč*, 34/1938-1939, br.7/8, 18
27. Bošnjak M., Hrvati i Ukrajinci, *Hrvatski narod*, III/1941., br. 205, 13
28. Bučko M., Do pitanja o naših školoh, *Dumka*, 3/1928., br. 2, 4-5
29. Bučko M., Povijesni razvitak Ukrajine, *Hrvatski list*, 22/1941., br. 355(7345), 11
30. Budz I., O srpsko-ukrajinskim odnošajima, *Reč*, II/1925., br. 503, 2
31. Bulgakov M., *Istorija Kievskoj akademii*, St. Petersburg, 1843.
32. *Bureau polonis de publications politique documents rutheno-ukrainiens*, Pariz, 1919.
33. Chomadowski V., Ukrajina i Ukrajinci, *Savez oslobođene Ukrajine*, Zagreb 1916.
34. Chomadovskij V., Politička ideologija Ukrajine, *Novine*, V/1918., br.17., 2

35. Chomadovskij V., O Ukrajini i Ukrajincima, *Zlatno klasje*, II/1939., br. 3a, 67-68
36. Chomadovskij V., Ukrajinsko-poljsko pitanje, *Novine*, V/1918., br. 33, 2; br. 36, 2
37. Choulguine A., *Le societe des nations et les refugies ukrainiens*, Paris, s.a.
38. Cicvarić K., Moj doživljaj s Olgom Kobijanskom, *Balkan*, 20/1935., br. 68., 1
39. Cvetišić V., Maloruska literatura u XIX. stoljeću, *Prosvjeta*, XII/1904., br. 2, 70
40. Čarnogora F., *Pismo narodociv ruskih do redaktora političnej časopisi »Rus« jako protest i memorial*, Beč, 1867.
41. Čatinskij L., Jak postala naša nacionalna nazva Ukraina?, *Dumka*, 3/1940, br. 6, 179-184; 4/1941., br. 1, 17-19
42. Čuprej I., O ukrajinskim rusinskim Sičima, *Hrvatski sokol*, 10/1911., br. 8, 114-115
43. Dabczanski A., *Die rutenische frage in Galizien*, Lemberg, 1850.
44. Dabkowski P., *Zemsta okup i pokora na Rusi Halickiej w wieku XV. i pierwszej polowie wieku XVI.*, Lavov 1898.
45. Debeljak A., Od Potkarpatske Rusije do Karpatske Ukrajine, *Življenje in svet*, 25/1939., št. 3, 57
46. *Dekabristi na Ukraini – Zbirnik praci komisij dla doslidiv gromadskih tečij na Ukraini*, Kijev, 1930.
47. Delamarre C., *Un peuple european de quinze milions eubile devant l' historie*, Pariz, 1869.
48. Demkov V., Spomini na Galicijo, *Slovenski list*, 2/1897., br. 76, 435-436; br. 78, 445-446; - 3/1898., br. 1, 1-2; br. 3, 11-12; br. 4, 15-16; br. 5, 19-20; br. 8, 31; br. 11, 43-44; br. 12, 47-48; br. 14, 54-55
49. *Die Ukraina – ein problem oder ein phantom?*, Beč, 1918.
50. Dimčeva-Virčeva D., *Rusini u Vojvodini – prilog izučavanju istorije Rusina Vojvodine (1918.-1945.)*, Novi Sad 1987.
51. Djidjara I., *L' Ukraine de XVIII siecle*, Kijev, 1930.
52. Dorošenko D., *Ogljad ukrainskoi istoriografii*, Praga 1923.
53. Dresler V., Gdje je težište istočno - europskog problema?, *Obzor*, LXIX/1928., br. 324, 2
54. Dresler V., Kijev i Lavov u ukrajinskom pokretu. Maloruske unitarističke težnje. Ukrajinski antagonizmi – pobjeda radikalizma, *Obzor*, LXIX/1928., br. 245, 2

55. Dresler V., Politički i kulturni pregled Ukrajinaca, *Obzor*, LXIX/1928., br. 344, 2
56. Dubreuil C., *Deux annees en Ukraine (1917. – 1919.)*, Pariz, 1919.
57. Dugački Z., Ukrajina: geografsko-historijski i politički osvrt, *Hrvatska smotra*, 7/1939., br. 4, 192-199
58. Efimenko A., *Južnaja Rus*, St. Petersburg, 1905.
59. *Eine Stimme der Nordslaven Ungarns uber Osterreich nach der Schlacht bei koniggratz*, Beč, 1866.
60. Engel J. Ch., *Geschichte der Ukraine und der ukrainischen Cosaaken*, Halle, 1796.
61. Esih I., Jubilej ukrajinske »Prosvite« 1868.-1928., *Obzor*, LXIX/1928., br.343, 3
62. Esih I., Ukrajinski kulturni život. Pitanje ukrajinskog sveučilišta u Lavovu. Jubilej Petra Kormanskog. Statistika ukrajinske štampe. Kult Tarasa Ševčenka, *Obzor*, LXV/1924., br. 294, 2-3
63. Esih I., *Ukrajinsko društvo »Prosvita« u Lavovu – šest decenija prosvjetnog rada*, Zagreb, 1930.
64. Fabianich D., *La Dalmazia nei primi cinque secoli del cristianesimo*, Zadar, 1874.
65. Fatić S., Odvajanje Ukrajine od Rusije, *Slobodna misao*, 18/1939., br. 13, 5; br. 14, 3; br. 15, 4
66. *Federation europeenne des Ukrainens a l etranger – la famine en Ukraine*, Bruxelles, s.a.
67. Fedorschouk Y., *Memorandum on the Ukrainian Question in its national aspect*, London 1914.
68. Firak M., Naš patriotizam, *Ridne slovo*, 4/1936., br. 21/22, 1
69. Firak M., Ukrajina i Ukrajinci, *Obitelj*, IV/1932., 36, 572
70. Firak M., Ukrajinska književnost - nacrt pregleda, *Hrvatska prosvjeta*, Zagreb 2/1924., br. 4, str. 164-172; br. 6, str. 228-232; br. 7, str. 266-271
71. Firak M., Ukrajinski narod u Galiciji pod poljskom okupacijom, *Socialna misel*, I/1922., 230-232
72. Firak M., Ukrajinski narodni pokret, *Zora – Luč*, 13/1920., br. 7, 182-185; br. 9/10, 252-257
73. *Fontes historiae Ukraino-Russicae (Ruthenicae) a collegio archeologico Societatis Scientiorum Sevčenkiana editi*, Lavov 1897./8.
74. Franić I., Običaji i vjerovanja, *Narodne novine*, 99/1933., br. 201, 6
75. Frank I., *Pričinki do istorii ekonomičnih i socijalnih vidnosin haličini v XVIII-XIX v.*, Lavov 1907.
76. Ginbaržerski F., Ukrajina kroz stoljeća, *Novi list*, I/1941., br. 70, 8

77. Goetz L.K., *Kievo – Pečerskij manastir kak kulturnij centr do mongolskij Rosi*, Passau 1904.
78. Golovackij F. J., *Poradok školnyj ili ustav stavropigijskoj greko ruskoj školy vo Lvove 1586. goda*, Lavov, 1863
79. Gornjak N., Ukrainizam i jogo bezočliva opasnost, *Russka Zarja*, 3/1936., br. 5, 3-4
80. Gornjak N., Kto eto Ukraincy i ukrainskij narod?, *Russki narodni kalendar Zarja*, 3/1937., 109-111
81. Grappin H., *Polonois et Ruthenes – la question de Galicie*, Pariz, 1919.
82. Grgec P., Natio incognita, *Novine*, I/1914., br. 68, 34; br. 69, 3-4; br. 70, 3
83. Grigorovič V., *Zapiska ob arheologičeskom izsledovanii dnestrovskago poberežoja*, (bez mj. i god.)
84. Gruševski M., *Abrege de l' historie de l' Ukraine*, Paris 1920.
85. Gruševski M., *Iljistrovana istorija Ukraini z dodatkom novego periodu istorii Ukraini za roki vid 1914. do 1919.*, Winnipeg s.a.
86. Gruševski M., *Geschichte des Ukrainischen (Ruthenischen) Volks*, Leipzig 1906.
87. Gruševski M., *Opisi korolivših v ruskih zemljah XVI. viku*, Lavov 1897.
88. Gruševski M., *The Historical evolution of the ukrainian problem*, London 1915.
89. Gruševskij M., Ukrajinski narod, *Srbobran*, 31/1914., 24
90. Hilderbrandt F.W., *Karpathenbilder*, Glogau, 1863.
91. *Historiae Ruthenicae scriptores extri saeculi XVI.*, bez mj., 1841/42.
92. *Hliborobska Ukraina*, Beč, 1922-1923.
93. Hora A., *Karpatska Rus a hranice našego statu*, Praha 1919., I-III
94. Hora A., *Statni sprawy podkarpatske Rusi*, *Studie*, Praha 1919., I-III
95. Hordovj M., Iz istorije preporoda ukrajinskog naroda, *Nova Europa*, III/1921., br. 5, 137-142
96. Hordovj M., O poljsko-ukrajinskim odnošajima, *Narodna politika*, 56, 2-3
97. Hronika naukovogo tovaristva istorii Galickoi Rusi XVIII-XIX vika, Lavov 1902.
98. Hrvatska/Ukrajina – kulturne veze od Jadrana do Dnjepra (ured. Evgen Paščenko), Zagreb, 1997.

99. Ilešič F., Poljska i »Ukrajinci« u bivšoj istočnoj Galiciji, *Riječ*, 26/1930., br. 43, 2-3; br. 48, 40-41; 27/1931., br. 5, 5-7
100. *Imprime comme manuscrit – la Galicie comme etat independant*, (Bez mj. i god.)
101. Ivachnjuk A., Die Ukrainer in Kroatien, *Za Dom*, 1/1941., br. 10/11, 3-4
102. Ivachnjuk A., Ukrajina i Ukrajinci, *Omladina*, XIX/1935-36., br. 1, 10-14
103. Ivachnjuk A., Ukrajinci u Hrvatskoj, *Za Dom*, III/1941., br. 198, 12
104. Ivanišev N. D., *Sočinenija N.D. Ivaniševa*, Kijev 1876.
105. Jablonowski A., *Historya Rusi Poludniowej do upadku Rzeczypospolitej polskiej*, Krakov, 1912.
106. Jelačić A., Diskusije o Rusiji i Ukrajini, *Misao*, III/1921., sv. 45, 394-395
107. Jelačić A., Kako se rešavalo manjinsko pitanje na Ukrajini 1917-1919?, *Nova Europa*, XXXII/1939., br. 4-5, 150-154
108. Jensen A., *Les emigrants ukrainiens en Suede*, Leopold 1910.
109. Jensen A., *Mazepa historiska bilder fran ukraina och Karl XII. s. dagar*, Lund 1909.
110. *K voprosu ob arheologičeskijh izsledovanijah v južnoj Rossii*, Odesa, 1884.
111. Kačala S., *Korotka istorija Rusi*, Ternopol 1886.
112. *Kalendar Kanadijskogo Rusina rik 1918.*, Winnipeg, 1917.
113. *Kalendar Ukrainkogo narodnogo sojuza na zvičajnij rik 1917.*, Jersey 1916.
114. Kaljužnij N., Suvremena Ukrajina, *Nova Europa*, IX/1924., 13, 403-409
115. Kalynovyč I., *Bibliografija ukrainoznanstva za 1914-1923.*, Lavov 1924.
116. Kamenskij D. B., *Istorija Maloj Rosii*, Moskva 1830., č. I-III
117. Karpov G., *Kritičeskij obzor razrabotki glavnyh russkijh istočnikov do istorii Malorossii*, Moskva 1870.
118. Komiskij G., *Istorija Rusov ili Maloj Rosii*, Moskva 1846.
119. Kondel F., Ukrajina i Ukrajinci, *Hrvatska*, Zagreb, 1916. (1313., 1), (1314., 1), (1315., 1-2)
120. Koniskij G., *Istorija Rusov ili Maloj Rosii*, Moskva 1846.
121. Korelin A. P., *La fin de l'empire Russe 1917.*, Moskva 1980.

122. Kostomarov M., *Istoričeskija monografii i izsljedovanja*, St. Petersburg 1884.
123. Kouchnire M., *L' Ukraine – l' Europe orientale et la Conference de la paix*, Pariz 1919.
124. Kroffta K., *Podkarpatskaja Rus i Čehoslovakija*, Prag, 1935.
125. Krojcar I., Ukrajinska emigracija u Jugoslaviji, *Ruski kalendar za južno-slavjanskih Rusinok*, 1927., 113-115
126. Krymskij A.E., *Filologija i Pogodinskaja gipoteza*, Kijev 1904.
127. Kuljiš P. A., *Letopis Samovidca o vojnah Bogdana Hmerlnickago i o međdausobijah bivših v maloj Rosiji po ego smerti*, Moskva 1846.
128. Kuljiš P. A., *Istorija vozsvedenija Rusi*, St. Petersburg 1876./77.
129. Kupczanko G., *Die schicksale der Ruthenen*, Leipzig, 1887.
130. *La question da la Galicie orientale*, (Bez mj. i god.)
131. *La Russie Carpatique – les raisons de sa reunion a la Russie*, Pariz, 1919.
132. *La situation economique de la Galicie orientale et son importance pour la reconstruction de l' Europe*, Genes 1922.
133. Lariviere C., *L' Ukraine et la petite entente*, Marseille, 1920.
134. Laščenko R., *Lekcii po istorii ukrainskogo prava*, Prag, 1924.
135. Lazar D., Malorusi, *Zora*, 1/1872., br. 8, 110-111
136. *Le probleme de Ruthenes de Hongrie*, (Bez mj. i god.)
137. Leonard R., Ukrajinski ženski savez, *Ženski pokret*, 8/1938., br.7/8, 18
138. *Les Russes des Karpathes dellaisses et dignes de protestion*, Marbourg, s.a.
139. Lidočenko ?, Ukrajinska legija v Horvatii, *Dumka*, 5/1943., br. 4(54), 1-2
140. Lipinskij V., *Ukraina na perelomi 1657-1659*, Beč, 1920.
141. Lipinskij V., *Istorični studii ta monografii*, Beč, 1920.
142. Lopavšenko V., Razvoj ukrajinske književnosti, *Hrvatska smotra*, Zagreb 3/1935., br. 7/8, str. 368-370
143. Luciani G., *Le livre de la genese du peuple Ukrainien*, Pariz, 1956.
144. *Lustracye krolewszczyzn ziem ruskich Wlolynia, Podola i Ukrainy z pierwszej polowy XVII. wieku*, Varšava 1877.
145. Lynyčenko I., *Suspilni verstvy Galyc koi Rusy XIV-XV v.*, Lavov, 1899.
146. M. Č., O poljsko – ukrainskim odnosu, *Ruski novini*, 3/1926., br. 56, 2-3

147. M. Lj., Šta sam video u Ukrajini, *Obnova*, I/1941., br.61, 2
148. Magocsi P. R., *Nationalism and national bibliography: Ivan E. Levytskyi and nineteenth century Galicia*, Harvard Ukrainian Research institute, 1981.
149. Malorusi i Ukrajina, *Nova Europa*, XXXII/1939., br.4-5
150. Maržanov A., Ukrajinski problem, *Nova Europa*, III/1921., br. 8, 232-235
151. *Material zur Denkschrift der galizischen Russen*, Beč 1885.
152. *Materijali do istorii galicko-ruskogo školnictva XVIII. i XIX. v.*, Lavov 1909.
153. *Materijali do istorii ukrainsko-českich vzaemin v peršij polovini XIX. v.*, Lavov 1921.
154. *Materijali do istorii ukrainskoi kozačyny*, Lavov 1908-1911.
155. Mesnar E., Mali detalji sa velikog puta, *Obnova*, III/1943., br. 672, 2
156. Mesnar E., Seljaci bez seljačke duše, *Obnova*, III/1943., br.669, 4
157. Miller G. F., *Istoričeskaja sočinenija o Malorossij i Malorossijanah*, Moskva 1846.
158. Mousset J., *Les villes de la Russie Subcarpatique (1919-1938)*, Pariz, 1938.
159. *Mstislavovo evangelie načala XII-go veka v arheologičeskom i paleografičeskom otnošenijah*, St. Petersburg, 1904-1910.
160. Mycjuk A., *Narysy socijalno-gospodarskoi pidkarpatskoi Rusy*, Prag, 1938.
161. Naša braća Ukrajinci u Bosnej i Slavonii, *Ruski novini*, 10/1933., br. 15(386), 2-3
162. Naša narodna nazva, *Ruski novini*, 13/1936., br. 45(575), 2
163. Nazvi »Rus« i »Ukraina« odkadz še vžali i co znača, *Ruski novini*, 12/1935., br. 2(473), 2-3; br. 3(474), 2; br. 4(475), 2; br. 5(476), 2; br. 7(478), 3
164. Nekoliko reči o galičkim Rusinima, *Nemanja*, I/1887., sv. 5, 103-106
165. Nistorion I., *Veroinigung der Bukowina mit Rumanien*, Burkurešt, 1940.
166. Nolde Boris E., *L 'Ukraine sous le protectorat Ruse*, Paris 1915.
167. Novak V., Ukrajinska publicistika med Slovenci, *Slovenac*, LXII/1934., br. 169.,7
168. Od male Karpatske Ukrajine do Velike Ukrajine, *Narodna odbrana*, XIII/1938., br. 50, 794-795
169. Okynševič L., *Centralni ustony Ukrainy getmanščyny XVII-XVIII v.*, Kijev 1930.

170. *Otčet obščestva imeni T .G. Ševčenka dlja vspomovščestvovanija nuždapiščimoja urozcenam južnoj Rossii*, St. Petersburg, 1904.
171. *Pamiętniki spiskowcow wiecsniow galicyjskich w latach 1832-1846*, Vroclav, 1954.
172. Paščenko E., *Etnogeneza i mitologija Hrvata u kontekstu Ukrajine*, Zagreb 1999.
173. Patola Z., Tarasu Ševčenku, velikom sinu i geniju Ukrajine u 123-godišnjicu rođenja, *Hrvatska smotra*, Zagreb 5/1937., br. 4, str. 22-224
174. Patola Z., Ukrajinska omladia u Rusiji, *Hrvatska smotra*, V/1937., br.7, 405-411
175. Patrickij O., *Starinna istorija Galičini*, Lavov, 1895.
176. Perdenia J., *Stanowiska Rzeczypospolitej szlacheckiej wobec sprawy Ukrainy na przelomie XVII/XVIII. w.*, Vroclav, 1963.
177. Perfeckij E., *Socialne-hospodarske pomery Podkarpatske Rusi ve stoleti XIII-XV*, Bratislava, 1924.
178. Petrik P., *Šesdesjat littja »Prosvity« v Lvovi*, Lavov, 1928.
179. Petrov A., *Drevnejšija gramoty po ystoriy karpatorusskoj cerkvy i ierarhiy 1391-1498*, Prag, 1930.
180. Petrušević A., *Svodnoja galicko-russkoja*, Lavov 1874.
181. Petrušević E., *Le conseil national ukrainien de la Galicie orientale a la societe des nations*, Geneve, 1921.
182. Petrušević A., *Kratkoe istoričeskoe izvestie o vvedenii hristianstva v Predkarpatskih stranah vo vremena sv. Kirilla i Mefodija*, Lavov, 1882.
183. Pietkiewicz K., *Kiezglalowie i ich latyfundium do polowy XVI. wieku*, Poznanj 1982.
184. Pogljad na istoriju ukrainskogo narodu, *Ridne slovo*, 2/1934., br. 5, 1-2
185. Popov N., Nova Ukrajina, *Radovi*, III/1928., br. 66, 3
186. *Pour l' independance de la Galicie*, Beč, 1921.
187. *Povijest o tom što slučilos na Ukraine stoja pori kak ona Litvojo zavladjena az do smerti getmana vojska zaporožskago, Zynovija Bogdana Hmilnickiogo*, Moskva 1847.
188. Povijest Ukrajine, *Sarajevski list*, 41/1918., br. 102, 1-2
189. Premysler I., *Hronologija istorii Ukrainy*, Kijev, 1940.
190. *Prihilniki Tovaristva »Prosvita« ukrainskomu gromadjanstvu v Americi*, Lavov, 1924.
191. *Protest der ruthenischen nationalen gegen die allenfallige deutung der sagenannten Lubliner union als eines rechtlich zu stande gekommenn aktes*, Lemberg, 1869.

192. R.T., Malorusi i Ukrajinci, *Novosti*, XII/1918., br. 4, 2; br. 5, 2
193. Rakowiecki I. B., *Prawda ruska czyli prawa wielkiego księcia Jaroslawa Włodymirowicza*, Varšava 1820-1822
194. Rehar R., Ukrajinski narod in njegova usoda, *Mariborski večernik-Jutra*, XII/1939., št.11, 4
195. Riegar V., Poljska i Ukrajina, *Nedjelja*, 3/1931., br. 5, 4-7
196. Rigelman A., *Ljetopisnoe povjestovanje o Maloj Rosii 1785.-1786.*, Moskva 1847.
197. Rimarić – Valinski K., Laž slavenofilstva i istinska suradnja Hrvata, Slovaka, Bugara i Ukrajinaca, *Spremnost*, I/1942., br. 10, 8
198. Rimarić – Volinski K., Odnosi Poljaka, Ukrajinaca i Rusa, *Hrvatska straža*, X/1938., br. 291, 19-20
199. Rozov V., Malorusi i Ukrajinci, *Nova Europa*, XXXII/1939., br. 4-5, 109-126
200. Rozov V., Zoroždenie i razvitie ukrainskago?, *Klič*, 1939., br. 33, 19-23
201. *Rozvidky pro miasta i miaščanstvo na Ukrainy-Rusy v XV-XVIII v.*, Lavov 1903-1904.
202. Rudmitsky S., *The Ukraine and the Ukrainians*, Jersey 1915.
203. Rudnyckyj S., *Ukraina – Land und Volk*, Beč, 1916.
204. *Rus – czasopismo poswiecone dziejowi i kulturze Ukrainy, Podola, Wołynia i Rusi Czerwonej*, Lavov 1911.
205. Rusija i Ukrajina, *Nova Europa*, III/1921., br. 5
206. Rusija stara i mlada, *Nova Europa*, II/1921., br.11
207. *Ruska istorična biblioteka*, Lavov 1899-1904.
208. *Russians in Galicia*, New York 1916.
209. Rusyn H., *Zustande der Russien in Galizien. Ein wort zur zeit*, Leipzig 1846.
210. Sands B., *The Ukraine – Reprint of a lecture delivered on Ukrainian history and presert day political problems*, London 1914.
211. Savčenko T., *L' Ukraine et la question Ukrainienne*, Pariz, 1918.
212. *Sbornik istoričeskikh i statističeskikh svedenij o Rossii i narodah ej edinovernyh i edinoplemennyh*, Moskva, 1845.
213. Sembratovych R., *Le Tsarisme et l' Ukraine*, Paris 1907.
214. Sementovskij N., *Kievego svjatynja drevnosti dostopamjatnosti i svedenija neobhodimyja dlja ego počitatelej i putošestvennikov*, Kijev 1881.
215. Simonovskij P. I., *Kratkoe opisanie o kozačkom malorossijskom narode i o voennih ego djelah, sokrannoe iz raznih istorij inostrannih*, Moskva 1847.

216. Slabčenko M.E., *Malerusskij polk v administrativnom otnošenii*, Odesa, 1909.
217. Sliž ?, Jak žiju Ukrajinci u Jugoslaviji, *Ruski novini*, 13/1936., br. 34(564), 2; br. 35(565), 2
218. Sreznevskij I., *Skazabija o svjatih Borisje i Glbje. Silvestrovskij spisok 14. vijeka*, St. Petersburg 1860.
219. Statistika ukrainofiloh na Galičini, *Ruski narodni kalendar Zarja*, 4/1938., br. 82
220. Stebnicki P., Nekoliko podataka o staroj i mladoj Rusi-Ukrajini, *Zagrebački dnevnik*, 1/1921., 30-33
221. Stecjuk J., Slidami slavnih predkiv, *Vistnik ukrajinskogo tovaristva prosviti u Zagrebi*, prosinac/1936., 4-6
222. Steffen G. F., *Russia, Poland and the Ukraine*, Jersey 1915.
223. Stele F., Ukrajinsko dijaštvo, *Zora*, 16/1909.-1910., br. 2, 40-42
224. Stepanovsky V., *The Russian plot to Seize Galicia (Austrian Ruthenia)*, Jersey 1915.
225. Streznjevski I., *Istoričeskoe oborzjenie graždanskago ustroenija Slobodska Ukraini*, Harkov 1839.
226. Streznyevski I., *Zaporožskaja starina*, Harkov 1833.-35., I-III
227. Studninskij K., *Materijali do istorii kulturnogo žitja v Galičini v 1795-1857*, Lavov, 1920.
228. Svenickij I. S., *Opis muzeja Stavropigijskago instituta vo Lvove*, Lavov 1909.
229. Swystun W., *Ukraine – the sorest spot of Europe*, Winnipeg 1931.
230. Šarik M., Širenje ukrainizma i jogo proiskodženie, *Ruska Zarja*, 5/1938., br. 5, 2-3
231. Ščebalskij P., *Rozkazy o zapadnoj Rusi*, Moskva, 1864.
232. Ščerbakivskij V., Neindogermanski plemena na teritorij Ukrajini za časiv Eorodota, *Etnolog*, X-XI/1937-1939., 254-256
233. Ščurat V., *Listi mitropolita M. levickogo do episkopa I. snigurskogo i oficijalni dokumenti ih suilnoi dijalnosti (1813-1817)*, Lavov, 1924.
234. Šeluhin S., *Zvidkilja pohodit Rus – teorija keltskego pohodženja Kiivskoi Rusi z Francii*, Praga 1929.
235. Što je Ukrajina, *Hrvatsko ognjište*, 1/1942., br. 17, 7
236. Šulgin A., *Les problems de l'Ukraine*, Pariz, 1919.
237. Teršakovec M., *Materijali i zamitki do istorii nacionalnogo vidrodžennija Galickoi Rusi v 1830. ta 1840.*, Lavov 1907.
238. *The Russians in Galicia*, New York 1916.

239. *The Ukrainians and the European war*, Jersey 1915.
240. Tomaševskij S., *Materijali do istorij Haličini*, Lavov 1898.
241. Trandafilo F., *Bessarabia – terra di dolore storia del secolare conflitto russo-romeno*, Bukurešt, 1941.
242. Tyškivč M., Ukrajina prema Rusiji. Poljsko slavenstvo, *Nova Europa*, II/1921., br. 11, 410-415
243. *Ukrainische phantasien – kultur – politische streiflicher*, Beč 1918.
244. *Ukrainskij Arhiv – arheografična komisija vseukrainskoj akademii nauk*, Kijev 1929.
245. *Ukrainskij instytut gromadoznanstva v Prazi – bilten*, Prag, 1925.
246. Ukrajina, *Kolo*, 3 (Zagreb 1997.), 171-341
247. Ukrajina i Ukrajinci, *Hrvatsko jedinstvo*, II/1938., br. 55, 1-3
248. Ukrajina, *Srpske novine*, LXXXV/1918., br. 8, 2-3
249. Ukrajinci i Malorusi u Poljskoj, *Nova Europa*, XXXII/1939., br. 4-5, 170-172
250. Ukrajinci i Poljska, *Slobodna tribina*, 8/1928., br. 793, 7
251. Ukrajinci u Vojvodini, *Ruski novini*, 16/1939., br. 7(758), 2-3
252. Ukrajinci v Horvatii, *Dumka*, 4/1941-42., br. 9(42), 1-2
253. Ukrajinci-Malorusi, *Ilustrirani glasnik*, IV/1918., št. 30, 236-238
254. Ukrajinska emigracija u Bosni (1899-1925), *Ruski kalendar za južno-slavjanskih* (bez mj. i god.)
255. Ukrajinsko – ruska raspra, *Zastava*, LVI/1925., br. 62, 2
256. Ukrajinsko rusinjsko sokolstvo, *Vienac*, II/1911., br. 8, 249
257. Ukrajinsko tajno sveučilište u Lavovu, *Nova Hrvatska*, I/1924., br. 5-6, 219-221
258. Ukrnja-Ukrina, *Razvitak*, 7/1940., br. 11, 336-337
259. *V avangardi revolucijnych mas*, Kijev 1977.
260. Vasiljević D., O Ukrajincima i njihovoj zemlji, *Sokolska misao*, 1/1926., br. 13, 199-202; br. 17, 236-264; br. 18, 284-287
261. Veličko S., *Letopis sobytij v jugozapadnoj Rossii v XVII –m veke*, Kijev 1851-1855.
262. Verbanec V., Srbi i Ukrajinci, *Epoha*, II/1919., br. 55, 1
263. Viktorov-Toparov V., *L' Ukraine depuis l' armistice*, Pariz, 1919.
264. Vitjazevskij S., Rus ili Ukrajina?, *Rossija*, 1927., br. 17/18, 7; br. 20, 3-4
265. Vovk H., *Bibliografija prac Hvedora Vovka, Lavov, 1847-1918*, Kijev 1929.

266. Wasilewski L., *La paix avec l'Ukraine – Podlachie et Chelm*, Geneve 1918.
267. Witting C., *Opusculum de pertractanda haereditate in Galicia in usum iudicum, advokatorum, camerariorum et reliquiorum officium judicialium nec non studiosorum Carolo Witting*, b.m.j., 1807.
268. Zagarnyj N., *Politika Rusinov*, Lavov 1873.
269. Zajončkovskij P. A., *Kirillo-mefodievskoe obščestvo (1846-1847)*, Moskva 1959.
270. Zajrevskij N., *Letopis i opisanie goroda Kieva*, Moskva, 1858.
271. *Zbirnik istorično-filozofičnoj sekcii Naukovogo tovaristva imeni Ševčenka*, Lavov, 1898-1904.
272. *Zbornik – Prvi i drugi međunarodni seminar zajednice Nijemaca u Hrvatskoj 2001./2002.*, Zagreb/Varždin, 2001., 167.
273. Značinnja vidrožennja Ukrajini dlja slavjastva, *Za Ukrajinu*, 1/1939., br. 2, 41-43
274. Zubricki D., *Kritičko-istoričeskaja povest vremenych let cervonoj ili galickoj Rusi*, Moskva 1845.
275. *Zustande der Russinen in Galizien*, Leipzig 1846.
276. *Žerela do istorii Ukrainy-Rusy*, Lavov 1897-1911.

Summary

RUTHENIANS/UKRAINIANS IN CROATIA – STAGES IN SETTLEMENT AND THE ISSUE OF NAMES

The area of today's Ukraine has over the course of its historical development seen numerous changes. These changes exercised an impact at all levels. Bearing witness to that fact is the duality of names, which is carried over to the day, at least when the Ruthenians/Ukrainians living outside modern Ukraine are concerned.

When it comes to the area of Southslavic countries, especially of Vojvodina, Croatia and Bosnia, we run into the same problem, which can partly be understood only if one takes into account the process of their settlement in these areas. Organized en masse settlement of members of this minority began as early as in the middle of the XVIII. century, only to assume its final form in the second half of the XX. century. Today the Republic of Croatia is home to over four thousand Ruthenians/Ukrainians, which are counted as indigenous minority. They are organized and grouped around their own institutions, associations and communities among which the central place is occupied by the »Ruthenian and Ukrainian Association«. Despite certain disagreements regarding the issue of names, we hold that the unity of their ethnic identity is not questionable.

(prijevod sažetka: Gabrijela Buljan)

Keywords: minorities, migrations, Ruthenians, Ukrainians, «Little Russians»